GEO BOGZA

„Paznic de far"

„Citindu-l, vineri de vineri, ziua aceasta n-a întîrziat să stabilească în viaţa noastră un ritual, tot aşa de plăcut ca şi acela din vremea copilăriei cînd, la marile sărbători, ni se dădea cozonac la cafeaua cu lapte. Ce bucuroşi am fost, într-o epocă in care abunda plinea prost frămîntată şi cu tărîţe, cînd au început să apară regulat, cu miros de vanilie şi cu multe stafide, faimoasele ***Cronici ale optimistului.*** *Avînd de multe ori aerul că glumeşte, el a pledat pentru atîtea drepturi imprescriptibile ale artei şi chiar ale omului, printre care acela de a putea fi uneori trist şi melancolic Pentru mulţi din noi, :iua în care îl puteam citi a devenit sărbătoarea săptăminn, cînd, sub bolta catedralei, se aprinde candelabrul cu multe braţe şi, din ni t cir. x e aude vocea arhimandritului",* în astfel de emoţionante cuvinte, intr-o tabelă intituiată chiar ***Vineri,*** evocă Geo Bogza prezenţa în paginile „Contemporanului'" a lui G. Călinescu. Se poate omagiu mai simplu şi mai convingător decît să mărturisim, la rîndul nostru, că, după ce am citit şi noi, vineri de vineri, revista, mai ales pentru G. Călinescu, am continuat a o citi, cînd el n-a nui fost, mai ales pentru Geo Bogza? O revistă !a care au scris nu puţini din oamenii de valoare din ultimele două decenii se leagă în amintirea unora dintre noi mai ales de ***Cronica optimistului*** şi, apoi, de acel dreptunghi din colţul de sus al paginii întîi unde, timp de şapte ani, a figurat Geo Bogza. Iată, azi, el îşi strînge într-un masiv volum, cu un titlu memorabil - ***Paznic de far*** -rodul celor şapte ani. Mai e nevoie să spun că bucuria de la prima lectură o avem din nou, acum, intactă, recitind cele aproape patru sute de tablete?

în care Geo Bogza este, îndinte de orice, un extraordinar poet, ce se plimbă cu mari mijloace de locomoţie lirică pe apele unei imaginaţii superbe, cu pînzele umflate de vîntul largurilor: ., *Nici o corabie tiu s-a întors vreodată / Din mările Sudului sau de la Capricorn > Aţi f de pură ji elegantă fregată / Cum se întoarce toamna Orion".* Poetul nu se suie în orice vehicul şi nu navighează pe ape lîncede: *..Apele acestea sînt prea lîncede pentru etrava corăbiei mele / Şi vîntul prea mediocru pentru catargele care au trecut prin atîtea funurm:*[1]'

Are simţul grandiosului şi e, fără sfială, solemn şi retoric, dovedindu-ne că marea poezie ne face totdeauna sensibili la sublim, cu tot spiritul nostru critic, în ea auzim muzica sferelor, vedem răsărind firul de iarbă, ne întoarcem urechea spre şoaptele ce vin din Lebăda şi

Orion sau pipăim pulsul planetelor, bătaia sîngelui în arterele universului. Fraza lui Geo Bogza se cadenţează de la sine şi puţini poeţi contemporani posedă ca el ştiinţa'de a transforma în vers cea mai obişnuită proză. Geo Bogza e poet chiar şi în artkolul de jurnal, fiindcă el gîndeşte de fapt ca un poet, nu numai supunînd orice materie unei adînci inspiraţii muzicale, dar privind mereu în jur cu ingenuitate şi uimire. Poetul mare e egocentric fiindcă se aşază pe sine în centrul lumii şi (cum se proiectează de fapt pe sine în toate) fiindcă aşază în centrul lumii orice lucru despre care vorbeşte, întîlnim undeva această frază a lui Geo Bogza despre un alt poet: *„în acea toamnă, tot timpul cît Ritsos a stat în Bucureşti, globul păm înţese a rămas aprins cu toate oceanele si continentele lui",* în această capacitate de iluminare stă unul din secretele lui Geo Bogza, a cărui poezie este o sărbătoare permanentă a tuturor lucrurilor. Globul pămîntesc rămîne aprins de fiecare dată cînd poetul cîntă grîul, prunii, porumbul, merele, mărăcinii, focile, ogarii, greierii sau constelaţiile. Tonul e acelaşi, festiv şi măreţ, pentru toate, poetul introducînd în universul lui natural cea mai deplină democraţie. Sacre devin nu numai ionatanele, „fructul clasic" prin excelenţă, cîntat de atîţia poeţi, dar şi prunele şi prunii, necîntaţi decît de puţini sau de nimeni, simbolizînd supremul sacrificiu: ,. *Unii după alţii, cireşii, caişii, vişinii şi nucul şi-au dat partea lor de rod, fără nici o suferinţă. Doar prunii îşi plătesc dărnicia cu sacrificiul propriei fiinţe. Stau în faţa răului pe care singuri şi l-au făcut - rănile lor par mari ochi de cerb plin de lacrimi - şi nu ştiu unde aş putea vedea aici înţelepciunea naturii, dar în adîncul fiinţei mă bucur că si în alte regnuri pot fi sfinţi şi martiri".*

Coborînd din tren, vara, într-o gară mică din Bărăgan, poetul intră în lanul de grîu ca într-o catedrală unde se slujeşte de către mitropoliţi şi episcopi nevăzuţi slujba pîinii viitoare. Dar nici mai modestul ovăz nu e ocolit: *„Am privit un lan de ovă: sub razele lunii şi încă o dată, şi mai mult decît aricind, lumea mi s-a părut un vis.*

Grîul e al soarelui şi te pătrunde cu fwrul cosmic al fecundităţii, iar ovăzul e al lunii şi-ţi prinde întreaga fiinţă, privirile, mintea şi inima, în pinza de păianjen a extazului.

Dacă vreţi să ştiţi ce e basmul, ce e vraja, ce sînt ielele, ce e visul cu pleoapele deschise, nu rămîneţi străini de haşişul verde al ovăzului sub razele lunii".

Mărăcinilor li se închină acest splendid poem: *„Pe pămîntul de stepă despre care vorbesc, mărăcinii cresc din loc in loc, mult mai înalţi decît cea mai înaltă statură omenească, şi această înălţime le dă ceva de împăraţi fantastici, domnind peste un imperiu de nebuni.*

Sînt numai ţepi şi uscăciune, dar - in ciudăţenia şi violenţa lor -dovedesc o puternică individualitate şi sini măreţi".

Imaginaţia poetului ia foc deopotrivă în faţa sălciilor, expresie a feminităţi,yma^Ju^iţş ale lumii, de la care au învăţat să-şi despletească părul reginele, ca şi în faţa urzicilor, „ţigăncile vegetaţiei"; cînd evocă greierii, al căror ţîrîit ritmează universul, sau ogarii, făpturi incredibile, fragile, aristocraţii speciei canine; porumbul, în care foşneşte istoria unui popor, dar şi focile-fete, gutuile strălucitoare şi straniile crizanteme, care *„prelungesc farmecul toamnei în timp nesfîrşit aşa cum lungile acorduri finale prelungesc moartea sublimă a holdei",* în cîteva poeme închinate munţilor din Septentrion, în care propoziţiile cresc ca nişte bulgări de zăpadă ce devin avalanşe, în metafore ce nu se sfiesc să asocieze naturaleţea şi livrescul, uriaşul şi gingaşul, masivul şi fragilul, Geo Bogza ajunge la astfel de halucinante viziuni hibernale, în care zăpada, brazii, Moby Dick, urşii polari, cerbii, Domnişoara Pogany, mamuţii, bourii, stîncile îşi dau, în uterul enorm al iernii, o neasemuită întîlnire: *„Alternarea enormului cu gingăşia este una din legile muntelui, cînd asupra lui vin marile ninsori... Prin luminişurile unde de multe ori sînt arbori trîntiţi, sau numai trunchiuri tăiate din rădăcină, zăpada îşi ia libertatea să plăsmuiască o formă fantastică. Bouri cu fruntea de o masivitate zdrobitoare, inotînd pînă în gît în omăt, trec pe lingă mamuţi care duc in spate poveri colosale, poate pentru un Turn Babei al speţei lor. Şi pe urmă sînt urşii, o lume întreagă de urşi, un univers întreg de urşi. Unii stau la pămfnt în atitudini obosite şi meditative, dar cei mai mulţi, daţi la iveală din crengile succesive ale brazilor, se suie unii peste alţii, alcătuind de jur împrejurul trunchiului şi pînă aproape de vîrf ciorchini întregi. De multe ori, din mormanul lor nu se zăreşte decît o mulţime uluitoare de labe, cu unghii de gheaţă. Poate nici nu sînt născuţi, ci stau învălmăşiţi în uterul enorm al iernii, cîte zece cu o singură coapsă şi o singură inimă, şi de aceea nu pot veni pe lume ".*

Bouri, scufundaţi în zăpadă pînă la gît, ciorchini de urşi, acestea sînt dovezi ale unei fantezii ce are sensul colosalului. Dar Geo Bogza e un poet al hieraticului ce impresionează prin smerenie: *„Mergeam prin acea lume de curteni, ceremonioşi şi gravi, cînd mi-a fost dat privilegiul să ajung în preajma unuia din marii sfetnici ai Carpaţilor, poate cel mai de seamă dintre toţi. Undeva, într-un luminiş, un brad singur şi foarte bătrîn, unul din cei mai bătrîni ai pădurii, avea pe crengile lui atît de multă zăpadă de parcă ar fi vrut să ducă în braţe toată lumina lumii. Unora ca el li se vor fi închinat, fără îndoială, cei mai vechi oameni de pe aceste pămînturi, şi nu cred că au greşit.*

Ar fi putut părea desigur un candelabru, de dimensiuni de necrezut - oare marii înţelepţi ai lumii nu sînt ei asemeni unor, uriaşe candelabre? - putînd să împrăştie întunericul pînă la marginea pămîntului. Am stat şi l-am privit, lăsîndu$_r$*tfti J/^q-jiă/ru/isă de o adîncă smerenie, de marea si calma lui înţelepciune, şi cînd am plecat mi-a părut rău că n-are mînă să i-o sărut".*

Acest poet al tuturor lucrurilor, de la cele mai umile pînă la cele mai însemnate, este şi o memorie, la fel de fidelă, a umanităţii: nu numai natura, dar şi istoria are loc în meditaţiile sale solemne. Anvergura conştiinţei istorice nu-i mai mică decît anvergura expresiei lirice şi pe foile calendarului viu care e Geo Bogza stau alături date mari şi mici ale timpului, momente cruciale şi evenimente întîmplătoare, nume de ţări şi de oraşe, nume de poeţi ca Eminescu şi Arghezi, de cărturari ca G. Călinescu, de zburători îndrăzneţi ca Lindbergh, numele Măriei Tănase lîngă al Indirei Gandhi, al lui Neniţescu lîngă al lui Lorca şi aşa mai departe. Geo Bogza poate să scrie, fără falsă modestie şi fără să roşească, în scurta poezie care i-a sugerat titlul culegerii lui: *„Eu am ţinut socoteala oricărei corăbii / Ieşită în larg pe mările lumii, / Paznic de far cu sprinceana mereu încruntată. //Eu am ţinut socoteala tuturor corăbiilor lumii. /De ce vă miraţi că pe faţa mea sînt urme de sare?* ".

Paznicul farului e un pios şi elocvent evocator şi deopotrivă un moralist amar, cîteodată sarcastic, apărător al valorilor ce i se par ameninţate, trăgînd împrejurul lor un nevăzut cerc ce separă sacrul de profan, instituind un fel de altar în care nu intră dccît preoţii cultului. In unele împrejurări, moralistul adoptă chiar stilul inspirat, „religios", cînd povesteşte, de exemplu, sfîrşitu) tragic al lui Şincai, adunînd, în cîteva rînduri de o polifonică ardentă, vocile pămîntului, ale istoriei naţionale, ale sărăciei milenare, ale dorului de ţară şi ale clopotelor ce nu s-au auzit la moartea cărturarului: *„Ce poate fi mai tragic şi mai amar decît să scrii, cu abnegaţie de apostol şi competenţă de erudit, istoria neamului tău, şi fiindcă i se refuză lumina tiparului, care ar fi însemnat lumină pentru un întreg popor, să rătăceşti pînă la moarte, purtînd atît de lipsitul de noroc manuscris, îndesat într-o traistă. Traistă care, şi ea, face parte din istoria noastră, traistă în care şi-au dus bucata rece de mămăligă, în vremi cum nu se poate mai triste, atîtea mii de ţărani.*

Din lumea lor, o lume îndelung şi brutal nedreptăţită, s-a ridicat acest om care a scris, nu ca pe o poveste, ci ca un învăţat, istoria neamului său. Şi i-a fost dat şi lui tot traista şi toiagul. Şi le-a purtat pînă la moarte, acea moarte la care n-a bătut nici un clopot pe

pămînturile a căror cronică o întocmise, pe o durata de un mileniu şi jumătate".

Ce memento copleşitor! Alteori, moralistul reactualizează fabula, gen străvechi, *şi* pune în utilizarea ei o virtuozitate în care va rămîne, şi nu numai din pricini strict literare, neîntrecut mulţi ani de aici înainte: *„Fiţi cuminţi, că vă vede Bau-Bau!*

Ce rău era de noi şi ce bine de părinţii noştri, şi ce bine va mai fi fiind ţi azi de mulţi părinţi din lume, datorita Iui Bau-Bau.

Noi nu voiam decil să aducem scăunelul din bucătărie, să-l punem în dreptul ferestrei, ca să vedem cum se dau pe gheaţă copiii din mahala.

Dar părinţii noştri, de îndată ce prindeau de veste, se împotriveau.

- Fiţi cuminţi, că vă vede Bau-Bau ".

Sau, în sfîrşit: *„ Un fir de iarbă, cînd bate vîntul, se poate apleca într-o parte şi alta, pînă la pămînt.*

Un plop, dacă se depărtează prea mult de verticală, riscă să se rupă.

Şi firul de iarbă şi plopul cresc spre cer, dar plopul nu-şi poate îngădui aceleaşi abateri de la verticală ca firul de iarbă.

Lăstunul zboară fulgerător şi, cînd vrea, îşi schimbă direcţia într-o fracţiune de secundă, ţîşnmd în altă parte.

Vulturul, pentru a se întoarce din zbor, este nevoit.să facă un ocol larg.

Şi lăstunul şi vulturul sînt păsări zburătoare, dar vulturul nu poate ţîşni cu fiecare filfiire de aripi, cînd într-o parte, cînd în alta.

Căprioara, cînd simte primejdia, o rupe la fugă spre locuri unde n-o mai pot ajunge vînătorii.

Cerbul fuge şi el din faţa primejdiei, dar coarnele nu-l lasă să pătrundă în desişuri unde ar putea fi la adăpost.

Dintre toate vieţuitoarele pădurii, el îşi plăteşte cel mai scump mîndria".

Apariţia cărţii lui Geo Bogza trebuie considerată un eveniment literar.

(România literară, nr. 43, 1974)